

Steinunn Ásmundsdóttir

Fögur náttúrumyndun í jarðfræðilega örskotsstund

Náttúru Íslands verður seint hægt að væna um að vera einsleit eða óumbreytanleg. Eitt af skýrustu dænum þess á síðustu misserum er myndun glæsilegs foss undan sporði Brúarjöklus og sömuleiðis ótímabært hvarf hans vegna rofs.

Nýjahraun innan Jölkukvíslar á Vesturöræfum. Við sjónarrönd er Herðubreið lengst til vinstrí, Sauðafell á Brúaröræfum á miðri mynd og Kárahnjúkarnir lengst til hægri með þríhyrning á milli. Háslón að fyllast. Rétt neðan við miðja mynd eru nokkur hreindýr og fjær til hægri er gróðurspilda innar Jölkukvíslar hvar Útigönguhnaus er sem er hluti jökulgarðs frá 1890. Fyrir tæpri hálfri öld var allt land innan Jölkukvíslar undir jököli. Mynd tekin 5. júlí 2008.

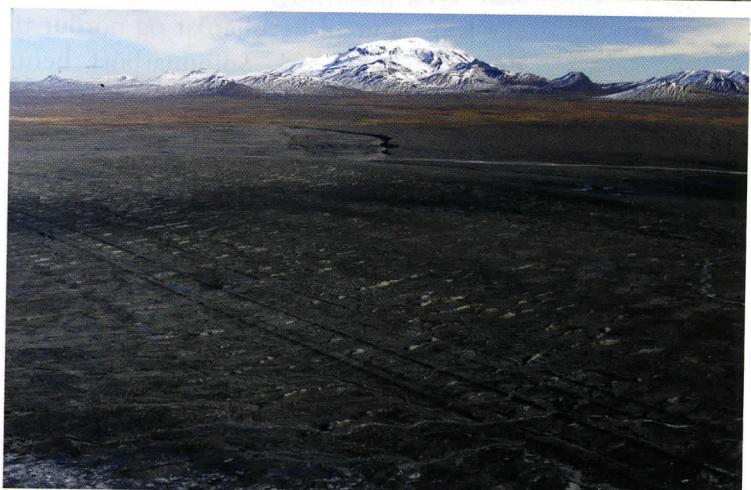
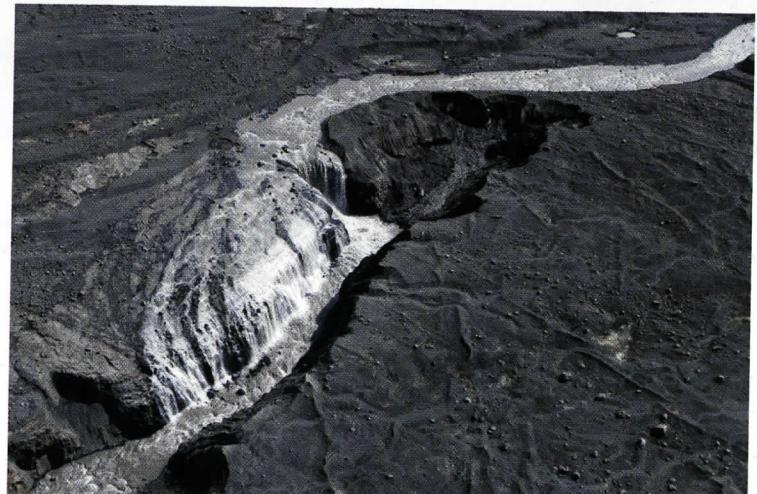
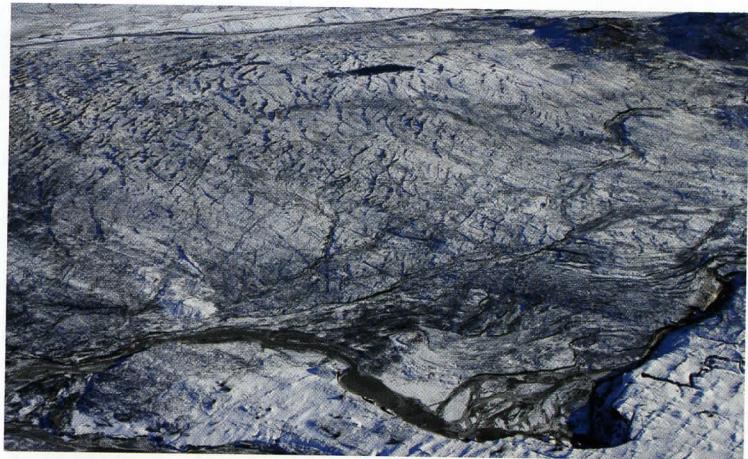
Búrarjökull, sem gengur norðan úr Vatnajöklum, þykir mjög áhugaverður til rannsóknar því framhlaup úr honum eru gríðarlega hröð. Ívar Örn Benediktsson, jöklajarðfræðingur við Jarðvísindastofnun Háskólags, segir jökulinn hlaupa fram um allt að 10 km á einum til tveimur mánuðum. Þannig gangi jökullinn fram allt að fimm metra á klukkustund eða um 120 metra á dag og séu það geysmiklar hamfarir. Brúarjökull er nú staddur mitt á milli framhlaupa. Ívar segir hann síðast hafa hlaupið fram um 9 km í austanverðum Kringilsárrana veturninn 1963-1964. Þá hófst framhlaup að því er talið er í byrjun október og var lokið í janúar. Fólk gat beinlínis horft á jökulinn

færast fram. Jökullinn er nú að hopa til baka og nái stöðu fyrir næsta framhlaup.

Eins og nærri má geta er jökullinn, ýmist í framrás eða hopi, stöðugt að móta landið. Það land sem komið er í ljós frá síðasta framskriði er mjög stórt. Við Kringilsárrana hefur jökullinn t.d. hopað um 5 km síðan 1964 og er breidd þess svæðis inn við jökul um 10 km. Meðal þess sem jökullinn skapar á ferðum sínum eru miklir jökulgarðar og þekkjast þeir mestu undir nafninu Hraukar. Sérkennilegar rákir, oft gríðarlængar og nærfellt samsíða, má sjá á landsvæðinu og eru nefndar jöulkembur. Sprungufyllingar mynda víða falleg landform.

Fljótlega eftir árið 2000 varð vart við nýja jölkulkvísl undan Brúarjökli og var hún brátt nefnd Nýja-Jölkulkvísl. Kvíslin rataði m.a. ofan í talsvert gil og féll þar fram á veturninn 2007-8 í fossi sem var talinn vera býsna stór; á milli 70 og 80 metra breiður og í kringum 15 metra há inn og austur af Hálslóni. Þessi glæsilegi foss var myndaður af Skarphéðni G. Þórissyni og mátti þá sjá að um nýja náttúruperlu var að ræða. Birtist af henni mynd á forsíðu Morgunblaðsins 21.apríl sl. vor, ásamt viðtali við Ívar Örn. Hann sagði þá að bræðsluvatn frá Brúarjökli leitist við að renna í sína gömlu farvegi. Hann taldi líklegt að áin hefði áður runnið í þessari sömu kvísl og gilinu sem fossinn felli niður í. Á loftmyndum frá 1945, þ.e. fyrir síðasta framhlaup, má sjá kvíslina og gilið rétt framan við jökulinn. Því var spáð að áin myndi smám saman ná að rjúfa haft við enda fossgilsins og steypast þar ofan í fremur en frá hlið gilsins eins og var. Þann 5 júlí var hugað að fossinum en þá hafði jökulvatnið rofið haftið í kvíslinni sem skapað hafði fossinn og hann því horfinn. Jökullónið stækkar ört og er nú yfir two ferkilómetra að stærð.

Um hið nýja lón framan við sporðinn milli Kringilsár og Kverkár segir Ívar að þetta sé það sem gerist þegar sporðurinn hörfi og landið undir jöklínnum sé lægra en framan við hann. Vatnið safnist þá fyrir við sporðinn. Þetta sé mjög algengt við ört hörfandi jöklar eins og Brúarjökul. Stór lón hafi myndast og tæmst við sporð Brúarjökuls frá síðasta framhlaupi 1963-64. Þetta nýja lón sé tímabundin myndun, en hversu lengi það verði til staðar sé erfitt um að segja. Það gæti haldið áfram að stækka á næstu árum en gæti líka tæmst. Í það minnsta hverfi það þegar Brúarjökull hlaupi fram næst, sem verði líklega í fyrsta lagi eftir um fjörutíu ár. Glettingur hefur vonir um fróðlega grein frá Ívari Erni um framskrið Brúarjökuls og landmótun nú í veturni.

a) Nærmynd af Nýju Jölkulkvísl að myndast. Meginrennsl virðist enn vera ofan í gilinu en þó greinilega vatn farið að renna til hliðar sem síðar myndaði fossinn sem nú er horfinn. Mynd tekin 25. október 2003

b) Nýjölkulkvísl við jaðar Brúarjökuls stutt austan Jöklu. „Nýifoss“ í henni var talinn yfir 15 m há og 80 m breiður er þessi mynd var tekin 22. júní 2007 en nú er hann horfinn. (SGÞ)

c) Loftsýn þann 25. september 2006 í norðaustur yfir suðausturhorni Kringilsárrana. Áberandi á myndinni eru Jölkukembur samsíða skriðstefnu jöklisins og sprungufyllingar þvert á hana. Ofan við miðja mynd sér í Jöklu og handan hennar eru Vesturöræfi með Snæfell og hnjkúka á austurmörkum peirra. Sér í gil Jölkulkvíslar og innan hennar er Nýjahraun. (SGÞ)